

Extern forskning vid en myndighet

Olof Petersson

Augusti 2021

Denna promemoria har utarbetats i samband med förberedelserna för en ny myndighet för psykologiskt försvar (dir. 2021:20). Olof Petersson medverkade som rådgivare i Psykförsvarsutredningen (SOU 2020:29).

Synpunkter på innehållet har lämnats av bland andra Thomas Bull, Sverker Gustavsson, Johan Hirschfeldt, Magnus Hjort, Arne Jarrick, Lena Marcusson, Michele Micheletti, Patrik Olofsson, Kerstin Sahlin och Jonas Tallberg.

www.olofpetersson.se

Extern forskning vid en myndighet

Innehåll

Utgångspunkt: faktabaserad kunskap	2
Myndigheternas forskningsuppdrag	2
Krav på god forskning	3
Forskningsprojekt	4
Ansvarsfördelning	4
Vetenskapligt råd	4
Jäv	4
God forskningssed	5
Etikprövning	5
Forskningshuvudman	5
Dataskydd	6
Beslut om forskningsprojekt	6
Forskningsanslag	7
Referensgrupper	7
Forskningsrapporter	8
Upphovsrätt	8
Offentlighet och sekretess	9
Ansvarsfriskrivning	10
Forskningskommunikation	11
Uppföljning	11
Extern och intern forskning	11

Utgångspunkt: faktabaserad kunskap

De statliga förvaltningsmyndigheterna lyder under regeringen och är en del av den styrande makten.

Universitet och högskolor är (med få undantag) också myndigheter som lyder under regeringen. Men för forskningen gäller särskilda regler. Regeringsformen anger den allmänna principen: ”Forskningens frihet är skyddad enligt bestämmelser som meddelas i lag.”¹ Det är högskolelagen som preciserar den närmare innebörden:²

För forskningen ska som allmänna principer gälla att

1. forskningsproblem får fritt väljas,
2. forskningsmetoder får fritt utvecklas, och
3. forskningsresultat får fritt publiceras.

Trots dessa skillnader finns det ett gemensamt uppdrag. Myndigheter och forskning förenas av en strävan efter sanning och klarhet. För båda gäller principen om saklighet och opartiskhet. Särskilt i en värld av desinformation, ryktesspridning och falska nyheter har myndigheter och forskare den gemensamma uppgiften att stå för korrekt information och vetenskapligt grundad kunskap.

Myndigheternas forskningsuppdrag

De statliga myndigheternas forskningsuppdrag har under senare år uppmärksamrats och granskats genom flera initiativ.

Regeringen tillsatte 2011 en utredning som fick uppdraget kartlägga omfattningen av och inriktningen på den forskning och utveckling som bedrivs vid statliga myndigheter. Utredaren konstaterade att kvalitetssäkringen i stort sett var tillfredsställande, men att det fanns brister hos några myndigheter. För att komma till rätta med detta föreslog utredaren ett antal åtgärder.³

En åtgärd blev att inrätta ett nätverk för statliga myndigheter som bedriver, beställer och finansierar forsknings- och utvecklingsprojekt. På regeringens uppdrag inrättade därför Vetenskapsrådet 2013 ett sådant nätverk, kallat Nätverket för FoU-myndigheter. I detta nätverk ingår för närvarande ett sextiotal myndigheter.⁴

Arbetet i detta nätverk utmynnade 2019 i en FoU-handbok för statliga myndigheter.⁵ Handboken tar bland annat upp definitioner, kvalitetssäkring, tillgängliggörande, implementering och uppföljning.

Trots dessa ansträngningar fann Riksrevisionen i en rapport 2021 att FoU-verksamheten inte fungerade effektivt vid de statliga myndigheter som granskats. Vissa förutsättningar för att säkerställa kvalitet och hushållning med statens resurser

saknades. Riksrevisionen fann att många myndigheter inte utvärderade sin FoU-verksamhet regelbundet. Flera myndigheter saknade också dokumenterade processer för hantering av jäv och endast ett fåtal hade upprättat riskanalyser för FoU-verksamheten. Vid de myndigheter som utlyste medel för forskning fanns brister i den ekonomiska uppföljningen och kontrollen av forskningsbidrag.⁶

Myndigheternas forskningsverksamhet behöver uppenbarligen tydligare riktlinjer. Denna promemoria sammanfattar ett antal synpunkter som framkommit i diskussioner inom forskarvärlden. Förhoppningen är att dessa erfarenheter ska bidra till ett bättre fungerande samspel mellan myndigheter och forskare.

Krav på god forskning

Man kan ställa två krav på god forskning. *Samhällsrelevans* innebär att forskningen kan få större eller mindre konsekvenser, vara mer eller mindre användbar för myndigheter och andra samhällsaktörer. *Inomvetenskaplig betydelse* gäller om forskningen kan öppna nya vetenskapliga fält, ge nya frågeställningar kring gamla problem, bekräfta osäkra resultat, förfina eller skapa nya metodiska redskap och påverka den inomvetenskapliga utvecklingen. Den utredning som formulerade dessa två krav drog den principiellt betydelsefulla slutsatsen att ”det inte finns någon inbyggd motsatsställning mellan inomvetenskapligt betydelsefull forskning och forskning med hög samhällsrelevans”.⁷

Inomvetenskaplig betydelse kan bedömas med ledning av beslutskriterier som utvecklats av Vetenskapsrådet. Ansökningar bedöms med hänsyn till vetenskaplig kvalitet (bland annat med avseende på definitioner, teorier, anknytning till tidigare forskning, undersökningsdesign, datainsamling och analys), nytänkande och originalitet, den sökandes kompetens samt genomförbarhet.⁸

Uppgiften är att formulera forskningsprojekt som samtidigt förenar samhällsrelevans och inomvetenskaplig betydelse. Forskning kan bidra till en myndighet med kunskap som har stor samhällsrelevans. Myndigheter kan bidra genom att initiera forskning som driver den vetenskapliga utvecklingen framåt. Ett fungerande samspel mellan myndigheter och forskare stärker kunskapsutvecklingen.

Vissa myndigheter har forskning som en av sina huvuduppgifter. Det gäller exempelvis Vetenskapsrådet, Totalförsvarets forskningsinstitutet och myndigheter med utvärderande och analyserande uppgifter som Brottsförebyggande rådet och Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. För dessa myndigheter gäller delvis speciella regler. Synpunkterna i denna promemoria gäller i första hand allmänna förvaltningsmyndigheter som inte har forskningsfinansiering som kärnuppgift.

Forskningsprojekt

Ett forskningsprojekt bör ta sin utgångspunkt i en tillspetsad fråga som både är policyrelevant och möjlig att besvara genom vetenskaplig forskning. Frågan bör vara koncist formulerad.

Forskningsprojekt bör inte användas för snäva beställningsuppdrag där slutsatserna är mer eller mindre förutbestämda. Forskning går ut på att förutsättningslöst analysera situationer, ställa nya frågor och ge perspektiv genom jämförelser och alternativa infallsvinklar.

Forskningsprojekt kan ha olika karaktär: mycket precisa korta projekt som svarar på en speciell fråga av relevans för myndigheten, men också forskning som ställer nya frågor och som har ett längre tidsperspektiv.

Ett forskningsprogram anger syfte, metod och planen för genomförande. Detta program utgör grund för avtalet mellan myndighet och forskare. Avtalet utformas i enlighet med gällande regler för statlig upphandling.

Ansvarsfördelning

Även om myndigheten och forskarna kan samråda under projektets gång gäller det att hålla armlängds avstånd. Ansvarsfördelningen måste vara tydlig. Myndigheten beställer och publicerar. Forskarna analyserar och drar slutsatser.

Vetenskapligt råd

Myndigheten bör ha ett vetenskapligt råd med forskare (docenter eller professorer) från olika ämnen som är relevanta för myndigheten. En professor bland forskarna är ordförande.

Det bör finnas en beredningsgrupp för bedömning av ansökningar.

Beredningsgruppen kan bestå av hela eller delar av det vetenskapliga rådet, samt eventuellt ytterligare forskare som inte är med i det vetenskapliga rådet.

Beredningsgruppen svarar för kvalitetsbedömning och rangordning. Vid behov kan externa granskare anlitas för att bedöma projektansökningar.

Jäv

Det måste finnas tydliga bestämmelser om jäv. Enligt regeringsformen ska alla som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.⁹ Närmare bestämmelser om jäv finns i förvaltningslagen.¹⁰ Alla som arbetar med ansökningar om forskningsanslag bör följa Vetenskapsrådets jävspolicy.¹¹

God forskningssed

Principen om forskningens frihet utgår från idén om ett självständigt vetenskapssamhälle som tar eget ansvar för forskningens kvalitet och integritet. Dessvärre har det visat sig att även forskare är människor. Inte heller den akademiska världen har varit förskonad från fusk och oegentligheter. Upprepade och uppmärksammade skandaler har lett till krav på politiska åtgärder. Det rättsliga regelverket kring den vetenskapliga forskningen har därför skärpts.

Den akademiska världen har också tvingats att skärpa sina interna normer och tydliggöra sina etiska principer. Ett led i detta arbete har varit att samla lagstiftning, etiska krav och rekommendationer i en handbok med titeln God forskningssed.¹² Det finns också en särskild webbplats, Codex, som samlar och diskuterar de etiska riktlinjer och lagar som reglerar och ställer etiska krav på forskningsprocessen.¹³

Sedan 2020 finns en lag om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning. Med oredlighet i forskning avses en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås med uppsåt eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning.¹⁴ En särskild myndighet, Nämnden för prövning av oredlighet i forskning, prövar ärenden om oredlighet i forskning.¹⁵

Etikprövning

Vissa forskningsprojekt kräver särskilt tillstånd. En lag reglerar etikprövning av forskning som avser människor och biologiskt material från människor. Lagen innehåller också bestämmelser om samtycke till sådan forskning.¹⁶ Lagen utgår från människovärdet. Människors välfärd ges företräde framför samhällets och vetenskapens behov. Forskning får godkännas bara om de risker som den kan medföra för forskningspersoners hälsa, säkerhet och personliga integritet uppvägs av dess vetenskapliga värde.

För sådana känsliga forskningsprojekt gäller särskilda regler och de ska i förväg godkännas av en särskild myndighet, Etikprövningsmyndigheten.¹⁷ Från hösten 2021 tillämpas nya rutiner för ansökningar och etikprövning. Etikprövningsmyndighetens beslut kan överklagas.¹⁸

Forskningshuvudman

Forskningshuvudman är ett begrepp som finns både i etikprövningslagen och i lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning. Forskningshuvudman definieras som ”en statlig myndighet eller en fysisk eller juridisk person i vars verksamhet forskningen utförs”. Flera forskningshuvudmän kan medverka i ett och samma forskningsprojekt. En är huvudansvarig och de andra räknas som ”övriga forskningshuvudmän”.

När en statlig förvaltningsmyndighet beställer ett externt forskningsprojekt är det i normalfallet högskolan som har det primära ansvaret att vara forskningshuvudman. Men det kan inte uteslutas att den beställande myndigheten i vissa fall kan räknas som ”övrig” forskningshuvudman. Lagen talar om en statlig myndighet ”i vars verksamhet forskningen utförs”. Lagstiftningen är relativt ny och någon klar rättspraxis har ännu inte utvecklats.

Dataskydd

Alla verksamheter, därmed även forskningsprojekt, som hanterar personuppgifter måste följa dataskyddsförordningen GDPR. I Sverige kompletteras denna EU-förordning av dataskyddslagen.¹⁹

Den som vill behandla personuppgifter i en verksamhet måste stödja sig på någon av dataskyddsförordningens rättsliga grunder: samtycke, avtal, intresseavvägning, rättslig förpliktelse, myndighetsutövning och uppgift av allmänt intresse samt grundläggande intresse.²⁰ Känsliga personuppgifter omfattas av särskilda bestämmelser i dataskyddsförordningen. Klagomål över hanteringen av personuppgifter prövas av Integritetsskyddsmyndigheten.²¹

Oavsett vilken rättslig grund som används måste alltid forskningspersonerna få klar och tydlig information om behandlingen av personuppgifterna och vilka rättigheter som de har. Rättigheterna innebär bland annat att de ska få information om när och hur deras personuppgifter behandlas och att de ska ha kontroll över sina egna uppgifter.²²

Beslut om forskningsprojekt

Forskningsprojekt kan initieras genom riktade utlysningar där forskare kan söka anslag inom vissa bestämda områden. Dessa områdesbeskrivningar beslutas av myndigheten efter samråd med vetenskapliga rådet. Forskare kan också kontrakteras utan någon utlysning. I så fall ska forskningsplanen först bedömas av vetenskapliga rådet på samma sätt som vid externa utlysningar. Den som är projektansvarig måste vara en disputerad forskare.

Ansökningar om forskningsprojekt utformas lämpligen efter en av myndigheten fastställd mall. Vetenskapsrådets anvisningar för hur man söker anslag kan tjäna som en vägledning.²³ Myndigheter med mer omfattande finansiering av externa forskningsprojekt brukar ha datorstödda rutiner för hanteringen av ansökningar om forskningsmedel.

Anslag beslutas av myndigheten. Myndighetens vetenskapliga råd har ansvaret för inomvetenskapliga bedömningar.²⁴ Myndigheten bör följa rådets rangordning, åtminstone välja något av de av rådet högst rankade projekten.

Avtalet kan, utöver upphandlingsdata, exempelvis reglera:²⁵

- Forskarnas ansvar för etikprövning.²⁶

- Användning av insamlade data: forskarna och/eller myndigheten?
- Arkivering av insamlade data, exempelvis vid SND.²⁷
- Användning av resultaten för undervisning och annan publicering.
- Budget
- Personal

Myndigheten bör ha välfungerande dokumentationsrutiner så att ansvaret för användningen av anslag etc kan försvaras om det uppkommer problem.

Forskningsanslag

Förutom forskningsprojektets direkta kostnader tillkommer de indirekta kostnader som är förknippade med respektive högskolas krav. Sättet att beräkna dessa indirekta kostnader var länge omstritt. Från högskolornas sida gjordes gällande att externa forskningsprojekt hade för låg kostnadstäckning. Flera forskningsfinansiärer ansåg däremot att de genom höga kostnadspåslag tvingades finansiera delar av högskolornas verksamhet utöver vad som var motiverat av projektets genomförande.

Numera finns tydligare anvisningar för hur forskningsprojektets indirekta kostnader bör beräknas. Företrädare för högskolor och stora forskningsfinansiärer har enats om gemensamma riktlinjer. Arbetet samordnas av Sveriges universitets- och högskoleförbund. SUHF-modellen utgår från principen att högskolans samtliga kostnader ska finansieras av kostnadsbärarna, som är den lägsta nivå som ska synliggöra och bära samtliga intäkter och kostnader. Direkta kostnader är direkt hänförliga till en kostnadsbärare, medan indirekta kostnader är gemensamma kostnader för flera eller alla kostnadsbärare. Kostnaderna kan hänföras till institutioner, fakulteter och högskolenivån.²⁸

Sättet att budgetera ett forskningsprojekts totala kostnader kan skilja sig mellan privata finansiärer och statliga myndigheter. Ekonomistyrningsverket har utvecklat en kalkylmodell för beräkning av full kostnadstäckning för forskningsverksamhet finansierad av statliga myndigheter.²⁹

Referensgrupper

Formerna för kontakt under forskningsprojektets gång bör tillgodose två krav: dels respekt för forskningens integritet, dels en strävan att projektet blir relevant och användbart för myndighetens arbete. Forskningsprojekt, särskilt större och längre, kan ha en referensgrupp som fungerar som idégivare och bollplank.

En vetenskaplig referensgrupp kan bestå av forskare inom ämnesområden som är relevanta för forskningsprojektet. En vetenskaplig referensgrupp utses av forskargruppen efter att ha inhämtat synpunkter från vetenskapliga rådet.

Ett forskningsprojekt kan också till sig knyta en referensgrupp bestående av företrädare för olika samhällsaktörer. Sådana referensgrupper kan bidra till att stärka dialogen mellan forskare och användare.

Eventuella referensgruppers sammansättning och roll bör framgå av projektplanen.

Forskningsrapporter

Avtalet mellan myndighet och forskare bör reglera att forskningsprojektet ska utmynna i en slutrapport. Före publiceringen bör en rapport kvalitetsgranskas av vetenskapliga rådet. Vetenskapliga rådet kan i sin granskning anlita externa experter.

Slutrapporten bör vara en sammanfattning av projektets huvudresultat, skriven på svenska och formulerad så att den kan förstås av andra än specialister. Forskarna bör kunna få stöd av myndighetens kommunikationsansvariga när det gäller språklig och grafisk utformning. Slutrapporten kan med fördel kompletteras med bilagor i form av detaljerade resultat, dokumentation, tekniska redovisningar och annat underlag. Projektansvariga uppmanas därutöver att publicera på engelska i peer review-publikation och/eller open access.

Om myndigheten väljer att själv publicera resultaten från externa forskningsprojekt bör det vara i form av en separat serie för forskningsrapporter med annan utformning än myndighetens egna publikationer. Därmed markeras forskningsprojektens självständighet. I varje forskningsrapport bör det tydligt framgå att det är forskare och inte myndigheten som har ansvaret för innehållet.

Man bör också uppmärksamma ansvarsfrågorna om myndigheten ger ut en serie av externa forskningsrapporter. Frågan är om en sådan skriftserie utgör en periodisk skrift i tryckfrihetsförordningens mening. I så fall krävs en ansvarig utgivare.

Man bör undvika oklara mellanformer mellan å ena sidan myndighetens egna rapporter och å andra sidan självständiga forskningsrapporter. Om myndigheten beställer externa faktasammanställningar, litteraturöversikter, underlagsrapporter eller kortare studier kan dessa publiceras som bilagor eller på annat sätt i samband med myndighetens egna publikationer.

Upphovsrätt

Frågan om forskares upphovsrätt är komplicerad och ska här bara kort antydast. När det gäller patenterbara uppfinningar innehåller lagen ett undantag för forskare. Den ger forskaren rätt till sina uppfinningar, inte arbetsgivaren. Detta så kallade lärarundantag gäller ”lärare vid universitet, högskolor eller andra inrättningar som tillhör undervisningsväsendet”.³⁰ Av hävd anses lärarundantaget också avse verk med upphovsrätt, såsom forskningsresultat och undervisningsmaterial.

Dessutom har upphovsrätten två delar. Den ena delen är den ideella rätten, som inte kan överlåtas eller kränkas. Den andra delen är den ekonomiska rätten, som helt eller delvis kan överlåtas till någon annan. En författare som ger ut en bok på ett förlag överlåter rätten att utge verket men förlaget kan inte ändra textens innehåll utan författarens medgivande.

Läraryndantaget är en så kallad dispositiv regel. Det innebär att en forskare kan avtala bort delar av sin rätt till verket, dock inte den ideella upphovsrätten. Därför bör ett avtal mellan en myndighet och en forskare klargöra vem som har rätten till exempelvis insamlade data, arbetsmaterial, bearbetningar, sammanfattningar och rapporter.

Det finns dock vissa gränser för hur mycket en forskare kan överlåta av sin rätt till verket. Den ideella upphovsrätten kan som nämnts inte överlåtas. Om en forskare står som upphovsman till ett verk kan en myndighet inte ändra innehållet utan forskarens medgivande. Man bör också ha i minnet att forskningens frihet enligt högskolelagen bland annat innefattar rätten att fritt publicera sina forskningsresultat. Om en myndighet ställer krav på att, mot forskarens vilja, förhandsgranska en rapport kan detta dessutom strida mot tryckfrihetsförordningens censurförbud.

Offentlighet och sekretess

Inom vissa områden kan det uppträda en konflikt mellan offentlighet och sekretess. Forskningens livsluft är öppen kritik och offentlig debatt. Men vissa delar av statens verksamhet kringgärdas av sekretess.

Även om myndigheten avstår från att publicera en rapport har forskarna ändå möjlighet att själva publicera resultaten. Högskolelagen slår fast att forskningsresultat fritt får publiceras.

Eftersom externa forskare inte ingår i myndigheten blir forskningsrapporter som insänds till myndigheten allmänna handlingar. Som huvudregel gäller att allmänna handlingar är offentliga.

Offentlighetsprincipen begränsas genom reglerna om sekretess i tryckfrihetsförordningen och offentlighets- och sekretesslagen.³¹ En del myndigheter hanterar information som är känslig från sekretesssynpunkt. Det kan exempelvis gälla skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, intresset av att förebygga eller beivra brott samt rikets säkerhet. Ett sådant område är försvarsforskning, som till stora delar är integritetskritisk och omgärdas av sekretess.

En slutsats skulle kunna vara att konflikten mellan offentlighet och sekretess i forskningssammanhang är olöslig. En sådan uppfattning hävdas av Totalförsvarets forskningsinstitut:

Därmed är nationell FoUverksamhet i specialiserade miljöer, dvs. miljöer där det finns förutsättningar att hantera exempelvis integritetskänslig information och farliga ämnen, en förutsättning för att skapa tillgång till sådan kunskap. Av dessa skäl bedrivs

försvarsinriktad FoU i egen regi och lämpar sig inte för en öppen miljö som vid universitet och högskolor.³²

I sådana fall bör en myndighet avstå från att lägga ut integritetskänsliga uppdrag som externa forskningsuppdrag. Ett alternativ är då att anställa forskare som bedriver sin forskning inom myndighetens ram.

Men att helt avstå från den forskning som bedrivs inom universitet och högskolor riskerar att utarma kunskapsutvecklingen inom väsentliga samhällsområden. En utredning inom området konstaterar att en sådan insnävning har visat sig kunna leda till allvarliga nackdelar:

På samma gång har också den nydanande forskningen bortom identifierade behov upphört vilket minskat möjligheterna att förutsäga nya trender, fånga upp hot och möjligheter och tidigt se behov av FoU-satsningar [inom] nya områden.³³

En kompromiss vore att dela upp redovisningen från forskningsprojektet i två delar, en offentlig och en hemlig rapport. Det skulle i och för sig lösa problemet med publiceringen. Men det kan kvarstå andra problem när det gäller skyddet för hemliga uppgifter. För att få tillgång till viss känslig information krävs säkerhetsprövning och inplacering i säkerhetsklass.³⁴ Användningen av sådan information kan också begränsas av kravet på säkerhetsskyddade lokaler.

Oavsett vilken lösning som man väljer bör det redan från början göras klart hur eventuella sekretessfrågor ska hanteras inom forskningsprojektet.

Ansvarsfriskrivning

Ansvarsfördelningen mellan myndigheten och forskarna bör klargöras från början till slut under forskningsprojektet. En publicerad forskningsrapport kan ha två förord, ett från myndigheten och ett från forskarna. Myndighetens förord behöver inte undertecknas. Myndighetens förord bör innehålla en tydlig ansvarsfriskrivning (disclaimer).

Ett exempel från Naturvårdsverket:³⁵

Förord

Rapporten för Swedish Clean Air and Climate Research Programme, SCACfas 2 presenterar forskningresultat som stödjer Naturvårdsverkets arbete med miljömålen Frisk luft samt Begränsad klimatpåverkan och svarar på ett stort behov av vetenskaplig kunskapsbas i nationella och internationella diskussioner och förhandlingar och utveckling av ny politik för luftföroreningar. Forskningen inriktar sig på hemisfärisk transport av luftföroreningar och åtgärdsstrategier i Europa.

Programmet har finansierats med medel från Naturvårdsverkets miljöforskningsanslag vilket syftar till att finansiera forskning till stöd för Naturvårdsverkets och Havs- och vattenmyndighetens kunskapsbehov.

Denna rapport är författad av forskningsprogrammets konsortium i vilket ingår IVL Svenska Miljöinstitutet, SMHI, Umeå Universitet, Karolinska Institutet, Göteborg Universitet, Göteborg Botaniska Trädgård, Chalmers, och International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA).

Författarna ansvarar för rapportens innehåll.
Naturvårdsverket september 2020

Forskningskommunikation

I uppdraget till forskarna bör ingå att verka för att resultaten får spridning.

Högskolelagen innehåller ett tydligt uppdrag:³⁶

I högskolornas uppgift ska det ingå att samverka med det omgivande samhället för ömsesidigt utbyte och verka för att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta.

En kommunikationsplan bör ingå i forskningsprogrammet och kan aktualiseras under projektets gång. Myndigheten kan anordna forskningspresentationer och seminarier.

I händelse av debatt och kritik ska det vara forskarna själva som svarar. Myndigheten kan förklara varför man beställt och publicerat rapporten men ska inte offentligt ta ställning till eller försvara innehållet. Däremot ska myndigheten upplåta plats för forskarna att besvara och kommentera eventuella debattinlägg.

Myndigheten bör göra det enkelt att följa och få information om pågående och avslutade forskningsprojekt. Myndigheten kan sammanfatta och ge översikter över alla eller en del av sina forskningsprojekt. En möjlighet är att anordna en årlig forskardag. Det kan också finnas behov av att underlätta kontakten mellan de pågående forskningsprojekten sinsemellan. En myndighet kan därmed bidra till stärka samarbeten mellan olika universitetsämnen och akademiska stuprör.

Uppföljning

Varje forskningsprojekt ska återrapportera efter avslutat arbete. Slutredovisningen ska gälla både ekonomi och vetenskapligt innehåll.³⁷

Myndigheten bör systematiskt följa upp avslutade forskningsprojekt. Utvärderingen bör gälla både samhällsrelevans och inomvetenskaplig betydelse. Myndigheten kan bedöma samhällsrelevans genom mediemätningar, målgruppsanalyser, fokusgrupper etc. Om myndigheten har ett vetenskapligt råd bör detta ha ansvaret för att bedöma projektens vetenskapliga genomslag och betydelse.

Extern och intern forskning

Slutligen bör en myndighet överväga i varje enskilt fall om extern forskning är den mest lämpliga formen. Fördelen med extern forskning är att en myndighet kan grunda sina beslut och åtgärder på vetenskapliga resultat som utgår från det fria kunskapssökandet. Myndigheten får därmed tillgång till den akademiska världens beprövade metoder för kvalitetssäkring. Förutsättningen är att myndigheten accepterar den akademiska frihetens förutsättningar, det vill säga rätten att fritt välja forskningsproblem, fritt utveckla forskningsmetoder och att fritt publicera forskningsresultat.

Det kan finnas fall där en myndighet inte är att beredd att acceptera dessa krav. Sekretessbestämmelser kan lägga hinder i vägen. Externa forskningsanslag måste budgetera för högskolans indirekta kostnader. Myndigheten kan själv vilja styra

kunskapsinhämtning och publicering. I sådana fall bör man överväga om det kan vara lämpligare att välja en intern lösning. För forskare som är anställda vid en allmän förvaltningsmyndighet gäller exempelvis inte lärarundantaget. Forskarens rättigheter och skyldigheter kan i mycket regleras genom anställningsavtal.

¹ Regeringsformen 2 kap. 18 §.

² Högskolelag (1992:1434) 1 kap. 6 §.

³ SOU 2012:20. Kvalitetssäkring av forskning och utveckling vid statliga myndigheter”.

⁴ <https://www.vr.se/uppdrag/framja-och-finansiera-forskning/fou-handbok-for-statliga-myndigheter/natverk-for-fou-myndigheter.html>

⁵ Kvalitet, implementering och nytta. En FoU-handbok för statliga myndigheter.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2019-12-11-kvalitet-implementering--och-nytta.html>

⁶ Statliga myndigheters FoU-verksamhet. Styrning och processer för kvalitet, relevans och hushållning. Riksrevisionen RiR 2021:5.

⁷ SOU 1975:26. Forskningsråd. Betänkande av Forskningsrådsutredningen, s. 26 ff.

⁸ Vetenskapsrådet, beredningshandböcker. <https://www.vr.se/soka-finansiering/bedomning-av-ansokningar/beredningshandbocker.html>.

⁹ Regeringsformen 1 kap 9 §.

¹⁰ Förvaltningslag (2017:900) 16–18 §.

¹¹ <https://www.vr.se/soka-finansiering/bedomning-av-ansokningar/sa-undviker-vi-jav.html>. För en tillämpning se MUCF Beredningshandbok 2021.

¹² God forskningssed. Vetenskapsrådet 2017. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>. Det bör noteras att denna upplaga är delvis inaktuell, exempelvis vad avser personuppgifter.

¹³ <https://codex.uu.se>.

¹⁴ Lag (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning.

¹⁵ Npof. <https://www.oredlighetsprovning.se>.

¹⁶ Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.

¹⁷ <https://etikprovningmyndigheten.se>.

¹⁸ Överklagandenämnden för etikprövning. <https://www.onep.se>.

¹⁹ Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

²⁰ <https://www.imy.se/verksamhet/dataskydd/det-har-galler-enligt-gdpr/rattslig-grund>.

²¹ IMY. <https://www.imy.se>.

²² Forskningsdata med personuppgifter. Svensk nationell datatjänst. <https://snd.gu.se/sv/hantera-data/planera/forskningssed-med-personuppgifter>.

²³ <https://www.vr.se/soka-finansiering/att-soka-bidrag/ansokningsguide.html>.

²⁴ Se ”Principer och riktlinjer för sakkunnigbedömning vid Vetenskapsrådet” <https://www.vr.se/soka-finansiering/bedomning-av-ansokningar.html>.

²⁵ Exempel från andra myndigheter: MUCF <https://www.mucf.se/studier-om-civila-samhallat>.

Naturvårdsverket <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/For-forskare-och-granskare/>

-
- ²⁶ Etikprövningsmyndigheten. <https://etikprovningmyndigheten.se>.
- ²⁷ Svensk nationell datatjänst. <https://snd.gu.se>
- ²⁸ SUHF. <https://suhf.se/arbetsgrupper/suhf-modellen-full-kostnadstackning>.
- ²⁹ ESV. <https://www.esv.se/publicerat/publikationer/1999/Kalkylmodell-for-berakning-av-kostnader-for-forskning-vid-universitet-och-hogskolor>.
- ³⁰ Lag (1949:345) om rätten till arbetstagares uppfinningar 1 §. Detta lärarundantag har i sin tur ett undantag. Det gäller inte ”lärare vid Försvarsmaktens skolor som är yrkesofficerare”.
- ³¹ Tryckfrihetsförordningen 2 kap. 2 §. Offentlighets- och sekretesslag (2009:400).
- ³² FOI, Svar på uppdrag till Totalförsvarets forskningsinstitut att redovisa underlag till försvarspolitisk proposition för perioden 2021-2025. 2019-11-15, FOI-2019-1183.
- ³³ Forskning och utveckling på försvarsområdet. SOU 2016:90, s. 81.
- ³⁴ Säkerhetsskyddslag (2018:585).
- ³⁵ <https://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6936-0>
- ³⁶ Högskolelag (1992:1434) 1 kap. 2 §.
- ³⁷ Exempel på återrapporteringsmallar finns hos Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/soka-finansiering/aterrapportering/vetenskaplig-aterrapportering/bidrag-till-enskild-forskare.html>